

Н.Б. Кащена, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

І.П. Порсюрова, асп. (*ХДУХТ, Харків*)

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ТА ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах глобалізації та євроінтеграції сучасної економіки помітно змінюється роль цінних паперів в еволюції підприємництва. Це відповідними чином впливає на прийняття економічних та фінансових рішень окремими суб'єктами підприємницької діяльності щодо здійснення операцій з цінними паперами. Отже, дедалі більшої актуальності набуває дослідження специфіки економіко-правової природи цінних паперів та особливостей їх участі у господарському обороті.

Цінні папери підприємства та здійснення операцій з ними на фондовому ринку є предметом пильної уваги провідних вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідженням їх економічної сутності та особливостей обертання на ринку цінних паперів опікувалися М.М. Агарков, Д.М. Кейнс, С.О. Маслова, М.Ю. Алексєєв, С.А. Анєсьянц, В.А. Галанов, А.І. Басова, Я.М. Міркін, М.Г. Назаров, Б.А. Райзберг, В.В. Остапенко, Р.І. Шевченко та ін. Проте інтерпретація цього поняття в економічному, правовому та обліковому аспектах залишається одним із найбільш дискусійних у сучасних науково-практичних дослідженнях.

На законодавчому рівні визначення цінних паперів закріплюється у ст. 194 Цивільного кодексу України та ст. 163 Господарського кодексу України, які зазначають, що цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, який посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам. Як документи визначаються цінні папери і у ст. 3 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» цінні папери теж визначаються як документи.

Як фондові інструменти цінні папери є об'єктом здійснення операцій з їх залучення у господарську діяльність суб'єктів підприємницької діяльності. Вони обертаються на ринку цінних паперів та приносять прибуток, і виступають особливою формою

капіталу підприємства. Необхідні інвестиційні джерела для модернізації та розширення всіх сфер суспільного відтворення підприємства формують за допомогою механізму емісії, розміщення, купівлі-продажу цінних паперів. Ці взаємовідносини між учасниками набувають як юридичного, так і економічного характеру, і потребують відповідного облікового відображення.

В сучасній економічній літературі цінні папери найчастіше розглядають як:

- документ, встановленої форми, що має юридичну силу та надає власникові стандартизований набір майнових прав;
- джерело та форма існування капіталу акціонерного товариства;
- самостійний об'єкт обігу на ринку цінних паперів;
- форма вкладення грошових коштів фізичними і юридичними особами та як результат набуття доходів;
- об'єкт бухгалтерського обліку тощо.

Як правило, цінні папери утримуються підприємством з метою одержання доходу у вигляді відсотків і дивідендів, формування власного і запозиченого капіталу чи набуття певних прав вимоги або зобов'язання, і є об'єктом бухгалтерського обліку, що має внутрішню, мінову та споживчу вартість.

Вважаємо, що характерними ознаками цінних паперів як облікової категорії є:

- можливість їх визнання у складі інструментів власного капіталу, фінансових активів та фінансових зобов'язань;
- оцінка вартості цінних паперів власної емісії та фінансових інвестицій;
- відображення на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності підприємства.

Сукупність перелічених ознак цінних паперів, на наш погляд, найбільш повно відображає сутність досліджуваного поняття з точки зору бухгалтерського обліку, і набуває вагомого значення для забезпечення генерування релевантної інформації про операції з цінними паперами в обліково-аналітичній системі управління підприємством.

Викладене доводить, що цінні папери відіграють значну роль в економічних взаємовідносинах сучасного підприємства, оскільки здатні задовольнити його потреби в інвестиційних ресурсах та отриманні додаткового прибутку на капітал. Ці відносини набувають правового, економічного та облікового характеру, і впливають на визначення цінних паперів як категорії бухгалтерського обліку.